
Теоретичні аспекти сутності форм консолідації банків

Наталія Ткачук

Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Хмельницький, Україна
ORCID 0000-0003-1947-7565

Для цитування цієї статті:

Ткачук Наталія. Теоретичні аспекти сутності форм консолідації банків. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 3, No. 4, 2024, pp. 118-126.

doi: 10.46299/j.isjmef.20240304.11.

Надійшла до редакції: 02 липня 2024 р.; **Схвалено:** 31 липня 2024 р.;

Опубліковано: 01 серпня 2024 р.

Анотація: В статті розглянуто теоретичні аспекти сутності форм консолідації банків. Зазначено, що основними формами консолідації банків є їх злиття та поглинання. Акцентовано увагу на неоднозначному трактуванні термінів «злиття й поглинання» в теорії та практиці банківської справи. Проведений порівняльний аналіз визначень понять «злиття» і «поглинання». Виокремлено характерні ознаки та особливості злиття і поглинання банків. Досліджено збірний хрвктер терміну «злиття і поглинання», що виявляється не лише в укладання угод злиття, приєднання чи поглинання банків, а й набутті корпоративного контролю. Подано власне трактування сутності форм консолідації банків: злиття, поглинання, приєднання. Відзначено, що при злитті відбувається об'єднання банків, яке може здійснюватися у формі придбання акцій або основного майна банку. Виокремлено характерні ознаки злиття банків: об'єднання банків, припинення діяльності одного з банків-учасників і створення нового банку. З'ясовано, що поглинання банків являє собою інтеграцію двох або більше банків на основі встановлення абсолютного контролю банку-покупця над іншими банками. Зазначено специфічні ознаки поглинання банків: придбання значної кількості акцій або більшої частини майна одного банку іншим банком. Підкреслено, що приєднання банків являє собою процес придбання банківських активів чи банку загалом на певних умовах. Зауважено, що ворожий характер мотивів і цілей банків-учасників злиття, приєднання і поглинання соїд ідентифікувати як захоплення банків. Аргументовано доцільність використання нерозривної дефініції «злиття і поглинання банків» для розкриття сутності процесів, що відбуваються на банківському ринку злиттів і поглинань і формування ознак, особливостей і характеристик його розвитку, що доцільно розглядати як еквівалент поняттю «злиття і поглинання» у зарубіжній літературі.

Ключові слова: банки, консолідація банків, злиття банків, поглинання банків, об'єднання банків, приєднання банків, захоплення банків.

1. Вступ

Перспективи інтеграційних процесів в країнах тісно пов'язані із суттєвими змінами в економіці країни, фінансовим підґрунтям яких є економічна безпека банківського сектору. Зауважимо, що банківський сектор на сьогодні є одним із найбільш висококонцентрованим у сучасній світовій економіці: 80% капіталу і активів світової банківської системи належить 12 великим банкам. Збільшення розмірів банківських установ на основі злиття і поглинання, а

також їх консолідація з іншими фінансово-кредитними інститутами має за мету зміцнення конкурентних позицій на національному рівні та завоювання нових сфер впливу на міжнародному ринку.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження є форми консолідації банків: злиття, поглинання, об'єднання банків. Предметом дослідження виступають теоретичні аспекти сутності форм консолідації банків: їх ознаки та особливості здійснення.

3. Мета і задачі дослідження

Метою статті є обґрунтування теоретичних аспектів сутності форм консолідації банків, а також виявлення їх специфічних ознак і особливостей.

4. Аналіз літератури

Сутність консолідаційних процесів були детально висвітлені в роботах провідних зарубіжних вчених: Є. Бріггема, Е. Гохана, Г. Дінза, Дж. Долана, С. Зайзеля, Дж. Кемпбела, Ф. Крюгера, С. Маєрса, Е. Ріда, Дж. Сінкі та ін. Проблематику консолідації банків досліджували також і вітчизняні науковці: Г. Азаренкова, О. Береславська, З. Васильченко, О. Вовчак, А. Кузнєцова, С. Козьменко, В. Міщенко, Н. Циганова та ін. Не заперечуючи вагомому внеску згаданих вчених, у дослідження зазначених питань, вважаємо, що існує необхідність поглибленого висвітлення теоретичних аспектів сутності форм консолідації банків для забезпечення ефективності їх здійснення. Саме це й зумовило мету та окреслило основні завдання дослідження.

5. Методи досліджень

Методологічну базу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: абстрактно-логічний та системний аналіз у теоретичному обґрунтуванні сутнісних ознак форм консолідації банків; метод логічних узагальнень у виявленні особливостей процесів злиття і поглинання банків; аналіз і синтез у дослідженні особливостей форм консолідації банків.

6. Результати досліджень

Стратегічний напрям розвитку національної банківської системи у контексті глобалізації фінансовий ринків – це послідовна інтеграція в світовий фінансовий простір, основною запорукою якої має бути збільшення банківського капіталу та підвищення рівня капіталізації банківських установ. Вхід України до Європейської спільноти неминуче супроводжуватиметься виявом в нашій державі загальносвітових тенденцій до концентрації банківського капіталу. Як відомо, банківський сектор розвинутих країн в останні роки характеризується процесами збільшення, зростанням кількості банків, які стають учасниками процесів консолідації у формі злиття та поглинання.

Відтак, на нашу думку, доцільно чітко відрізнити сутність інтеграційних процесів і форм консолідації в банківському секторі, таких як: злиття, поглинання, приєднання, що значно спростить розуміння організаційних форм банківських об'єднань і особливостей їхнього менеджменту. Тому вважаємо за необхідне розглянути теоретичні аспекти сутності даних понять з метою виявлення їх відмінностей та специфічних особливостей.

Одним із способів досягнення високих темпів зростання банку багато менеджерів сьогодні вбачають у здійсненні агресивної стратегії в галузі злиття та поглинання, які, як відомо, є дієвими способами реструктуризації та оптимізації банківського середовища. І дійсно, більшість сучасних, великих, активно діючих банківських установ виникли саме в результаті тривалого процесу злиття чи непрогнозованого поглинання.

Доцільно відзначити, що доволі широка змістова тотожність вказаних понять дозволяє багатьом авторам, базуючись лише на прийнятій в економічній літературі практиці, використовувати терміни «злиття» і «поглинання» або в парі, або окремо (частіше «злиття») для характеристики одних і тих же процесів. Так, в зарубіжній практиці використовується назва – ринок злиття і поглинання (ринок M&A). Доволі часто зустрічається і різне застосування вказаних термінів, що об'єктивно зумовлено елементарним запозиченням відповідних понять з англо-американської науки і практики, які також не мають однозначного чіткого трактування. Багато різноманітних відмінностей у толзунінні сутності цих споріднених дефініцій пов'язано з невідповідністю правової та бізнес-інтерпритації, а також з особливостями національної бізнесу та банківської діяльності.

У сучасній економічній літературі поняття «злиття» і «поглинання» використовуються переважно як синоніми, але ще частіше ці терміни вживаються як словосполучення «злиття і поглинання» для означення одного явища, притаманного ринку корпоративного контролю. Це зумовлено тим, що такі угоди мають одну й ту ж економічну природу – передбачають зміну контролю над компанією. В перекладі з англійської мови термін «злиття» (merger) означає поглинання, злиття, об'єднання; термін «поглинання» (acquisition) – придбання [1]. У широкому розумінні цих термінів процес злиття та поглинання пов'язаний з переходом контрольних функцій над діяльністю банківської установи, що може мати як формальний, так і неформальний характер (перенесла сюди).

Сьогодні дані поняття набули значної популярності й активно використовуються у національному банківському середовищі. Зокрема, термін «M&A» є в буквальному розумінні запозиченим англосаксонським юридичним терміном «Merger and Acquisition» (ще українськими буквами). Сама аббревіатура M&A активно використовується в науковій літературі, в засобах масової інформації, в бізнесі для визначення усіх типів угод, які передбачають передачу корпоративного контролю іншому суб'єкту. Тому дуже часто сюди відносять злиття, поглинання, придбання компаній, а також операції обміну активами, рекапіталізації, зміни структури власності, «зворотного злиття» (створення публічної компанії без початкового розміщення акцій на біржі) тощо [2]. Загалом же, під злиттям і поглинанням розуміють групи фінансових операцій, метою яких є об'єднання компаній у єдиний господарюючий суб'єкт задля отримання конкурентних переваг та максимізації його вартості в довгостроковій перспективі [1].

Поняття «злиття» та «поглинання» (M&A) характеризують процеси, що відбуваються як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні. Тому для розкриття економічного змісту даних понять розглянемо позиції вчених і нормативно-правову базу щодо тлумачення їхнього змісту. До поглинання відносять і операції з придбання всіх або частини активів компанії-цілі. Так Р. Брейлі та С. Майєрс розглядають дані процеси в рамках придбання повного контролю над компанією-ціллю за рахунок отримання не менше, як 50+1% її акцій [3]. Адже, щоб назвати угоду злиттям чи поглинанням необхідно як мінімум бути власником контрольного пакету акцій. Як бачимо, угоди «злиття» і «поглинання» відбуваються при об'єднанні компаній, коли одна з них купує або майнові права, або повний контроль над іншою компанією і таким чином стає її власником.

Відомий американський дослідник П.А.Гохан виділяє три форми реорганізації компаній: злиття, поглинання та консолідація. При цьому, злиття вчений визначає як комбінацію двох компаній, коли одна з них припиняє своє існування, а інша - продовжує функціонувати. Поглинання він трактує як різновид форм злиття з характерним ворожим захопленням. Консолідація, на думку вченого, це процес, в результаті якого з двох чи більшої кількості

компаній утворюється зовсім нова компанія [4]. Як бачимо, основоположним для П. Гохана є процес злиття, а поглинання лише конкретизує чи є вказане злиття дружнім або ворожим. При цьому вчений вважає, що коли компанії-учасники інтеграції є приблизно однакового розміру, то доцільно використовувати термін «консолідація»; хоча й визнає, що на практиці такий критерій часто нівелюється, тому незалежно від розмірів компанії використовується переважно термін «злиття» [4].

Досить раціональною є позиція вчених Ф. Ріда та Р. Лажу, які трактують поглинання як угоду, в результаті якої компанія стає власністю покупця, який при цьому встановлює контроль над нею й приймає на свій баланс усі її активи та зобов'язання. При цьому поглинання вважається авторами «...загальним терміном, який використовується для опису процедури передачі прав власності, а злиття вважається більш вузьким, технічним терміном, що може застосовуватися для певної юридичної процедури й при цьому може слідувати чи ні за поглинанням компаній» [5]. Відповідно до такого роз'яснення вчені наводять приклади інтеграційних процесів. Так, прикладом злиття є обмін акцій однієї компанії на акції іншої, або просто придбання однією компанією акцій іншої компанії. Прикладом поглинання є така угода, коли одна компанія набуває значної кількості акцій іншої компанії, достатньої, щоб провести злиття, але вирішує цього не робити, залишаючи компанію, чії акції придбані, своєю дочірньою компанією, або коли відбувається процес придбання однією компанією більшої частини активів іншої компанії.

Аналогічну позицію займає й С.М. Брегг, який підкреслює, що більшість об'єднань у вигляді злиття насправді виявляються поглинаннями, за яких одна компанія отримує контроль над бізнесом іншої компанії [6]. За такого підходу вченого залишається незрозумілим кількість учасників, що продовжують своє існування після завершення угоди.

У свою чергу, Д. Депамафіліс у процесах злиття виокремлює організаційний (правовий) та економічний аспекти. Організаційний аспект виявляється в збереженні після злиття статусу юридичної особи лише одним з учасників угоди. Економічний аспект визначає спрямованість угоди злиття (горизонтальне, вертикальне, конгломератне). Процедура поглинання, на думку автора, передбачає те, що за її результатами одна компанія стає власником й набуває контролю над іншою компанією. Компанія, яка поглинута, зберігає свій юридичний статус й продовжує здійснювати господарську діяльність у статусі дочірньої компанії [7]. Така позиція вченого базується на відмінностях між злиттям і поглинанням у тому, що при злитті одна компанія припиняє своє функціонування як юридична особа, а при поглинанні дві компанії залишаються незалежними юридичними особами, лише змінюються їх власники.

Дослідники Ф. Еванс, Д. Бішоп і К. Меллен трактують злиття, в першу чергу, як юридичну угоду, що відбувається шляхом об'єднання двох компаній, в результаті якої одна компанія зливається з іншою, або з початкових двох формується нова юридична особа [8-9].

Пітер С. Роуз і Сильвія К. Хадгінс ототожнюють два поняття: «...будь-яке злиття – це просто фінансова операція, в результаті якої один або більше банків поглинаються іншими банківськими установами. Придбаний банк (як правило, менший із двох) відмовляється від свого статуту і отримує нову назву. Всі активи і пасиви придбаного банку стають доповненням до активів і пасивів банку, що його купує [10, с. 243].

Дж. Ван Хорн і Й. Шаховиц розглядають злиття як одну з форм корпоративної реструктуризації, при цьому під злиттям розуміють «комбінацію двох чи більше компаній, коли лише одна з них зберігає статус юридичної особи» [11, с. 604]. Крім того, вчені виділяють «стратегічне поглинання – коли одна компанія поглинає іншу як частину своєї бізнес-стратегії, та фінансове поглинання – коли участь в операції приймає приватний капітал поглинаючої компанії» [11, с. 608].

Відомий американський вчений А. Дамодаран розрізняє поняття злиття і поглинання залежно від наслідків, які вони мають для суб'єктів таких операцій. Так, у випадках злиття цільова фірма припиняє своє існування і стає частиною фірми, що її придбала [12]. У

випадку поглинання (тендерної пропозиції) одна фірма пропонує акціонерам цільової фірми (об'єкта придбання) придбати їхні акції за певну ціну без врахування думки управлінського апарату і ради директорів цільової фірми. Тому тендерну пропозицію вважають ворожим поглинанням. Успішні тендерні пропозиції в кінцевому рахунку завершуються злиттям. Для тендерної пропозиції не потрібно будь-якої санкції акціонерів [13, с. 2].

Вчені І. А. Ніконова та Р. Н. Шамгунов під поглинанням (acquisition) розуміють «процес, який характеризується припиненням діяльності об'єкта поглинання та придбанням компанією-покупцем його активів і зобов'язань», а злиття (merger) трактують як «процес, що характеризується об'єднанням двох чи більше юридичних осіб в одну юридичну особу; при цьому компанії, що об'єдналися припиняють своє існування, а їх активи та зобов'язання переходять на баланс новоствореної юридичної особи» [14, с. 237].

Доволі радикальною є позиція іншої групи вчених: Г. Дінза., Ф. Крюгера, С. Зайзеля, які зазначали, що «термін «злиття» (merger) використовується як синонім поняття «злиття і поглинання» (mergers & acquisition), оскільки злиттів у справжньому сенсі дуже небагато (практично не існує) – майже в усіх випадках одна юридична особа поглинає іншу» [15].

На думку Марк Клемент та Девіда Грінспен, «за формою злиття відрізняється від поглинання лише тим, що зливатися можуть дві рівні компанії, але будь-яке злиття в кінцевому результаті завершується поглинанням» [16, с.46]. Бенстон Дж. і Хантер В. зазначають, що «часто поглинання називають злиттям для того, щоб справити гарне враження на ринку, оскільки поглинання не завжди сприймається інвесторами позитивно, а злиття завжди має дружній характер» [17].

Наведений вище аналіз позицій зарубіжних авторів доводить, що в дослідженні процесів злиття і поглинання виокремлюються різні аспекти, які дозволяє скласти певне уявлення про сутність інтеграційних процесів. Як проміжне узагальнення вищевикладеного ми можемо відзначити, що при злитті відбувається об'єднання компаній, яке може, але не обов'язково, супроводжуватися припиненням існування однієї або всіх компаній, що зливаються, а також утворенням нової юридичної особи. Окремими випадками злиття є придбання акцій, обмін акціями, реорганізація компаній у формах, аналогічних відомим у вітчизняному правовому полі.

На відміну від злиття банків, при поглинанні ніколи не відбувається припинення функціонування компаній-учасниць угоди, тобто кількість компаній-учасниць до і після угоди не змінюється, а поглинута компанія продовжує свою діяльність як дочірня для поглинаючої компанії. В результаті поглинання одна компанія отримує контроль над іншою компанією, або над більшою частиною її майна.

В Економічному енциклопедичному словнику знаходимо, що «злиття – це реорганізація юридичних осіб, при якій права власності кожного з них переходять до новоствореної юридичної особи відповідно до передавального акту; виділяють вертикальне, горизонтальне, конгломератне злиття і злиття, що розширює ринок», а поглинання трактується в двох аспектах:

- 1) це погашення прав і зобов'язань менших за силою правами та зобов'язаннями більшої сили;
- 2) взяття однією компанією іншої під контроль, управління без придбання абсолютного права власності на неї» [18, с. 804].

В Енциклопедії банківської справи злиття трактується як об'єднання двох чи більше корпорацій, при якому більш впливова корпорація поглинає більш слабку і продовжують функціонувати під своїми іменами [19].

Як свідчить проведений порівняльний аналіз визначень понять «злиття» і «поглинання», досліджувані поняття як вітчизняними, так і зарубіжними вченими трактуються майже однаково. Відтак, під злиттям розуміється об'єднання компаній шляхом придбання однієї компанією майна або майнових прав іншої компанії, в результаті чого одна з них продовжує діяльність, а решта втрачають свою самостійність і (або) взагалі припиняють своє існування,

а поглинання являє собою процес, коли одна компанія стає власником і набуває повного контролю над іншою компанією, заволодіває її активами та здійснює управління. При цьому для більш детального опису таких операцій виокремлюють статутне злиття (statutory merger), підпорядковане злиття (subsidiary merger), в якому цільова компанія стає дочірньою материнської компанії та зворотнє підпорядковане злиття (reverse subsidiary merger), коли дочірня компанія придбаної компанії вливається в компанію-ціль [20].

У вітчизняному правовому полі поняття «злиття» ототожнюється з об'єднанням компаній, тобто з інтеграцією, при якій відбувається процес реорганізації, коли два або більше суб'єктів припиняють своє існування, а всі майнові права та обов'язки кожного з них стають правами та обов'язками нового (єдиного) суб'єкта, що виникає на майновій базі утворених в результаті злиття суб'єктів. Злиття (merger) як одна з форм консолідації відбувається при позитивному ставленні двох (рідше більше двох) кредитних організацій до об'єднання, щоб зайняти більш високу нішу в економіці країни, і відповідно, в рейтингу кредитних організацій. Злиття банків здійснюється за допомогою взаємного обміну банківськими акціями, випущеними в обіг, і / або шляхом випуску нових банківських акцій.

Крім того, українське законодавство використовує термін «приєднання» (acquisition), яке інтерпретується як одна з форм поглинання, що передбачає припинення діяльності одного або декількох суб'єктів, з тією відмінністю, що всі їхні майнові права та обов'язки стають правами та обов'язками не нового суб'єкта, а того, яке раніше вже існувало і яке продовжує функціонувати як правонаступник суб'єктів, утворених в результаті поглинання.

Термін «поглинання» увійшов в українську практику з практики західних країн, де він має тривалу історію розвитку й особливу спрямованість. Стосовно банківської практики, термін «поглинання» (absorption) означає придбання одного банку іншим, причому поглинутий банк перестає існувати. Також у західній практиці процес поглинання пояснюється терміном «acquisition», і в багатьох випадках використовується для позначення процесів придбання. Це свідчить про синонімічність цих понять у практиці західних країн, тоді як у вітчизняному законодавстві вони тлумачаться в контексті процесів приєднання. Дуже часто поглинання розглядають не як самостійний процес, а як різновид злиття. Відтак, варто відмітити очевидну синонімічність понять «злиття» і «поглинання», оскільки мається на увазі зміна структури банку за рахунок розширення власності акціонерів.

Також в економічній літературі зустрічається таке поняття як «захоплення» (takeover) - дружнє або вороже приєднання одного банку до іншого, здійснюється через купівлю або обмін банківськими акціями. Зазначений термін є більш невизначеним в економічній літературі, а іноді використовується лише до позначення ворожих поглинань [20].

Таким чином, доходимо висновку, що в наукових колах ще немає єдиної точки зору щодо термінології, пов'язаної з консолідацією як в загальному плані, так і стосовно банківського бізнесу. Головною причиною такого становища є складність і неоднозначність інтеграційних процесів, а також їхня специфіка в банківському бізнесі в розрізі окремих країн. Саме тому поняття злиття і поглинання банків у зарубіжній економічній літературі та зарубіжному законодавстві не співпадають з наявними у вітчизняній літературі та вітчизняному законодавстві визначеннями.

Крім того, базова термінологія в сфері консолідаційних процесів не відповідає одній з найважливіших вимог, що ставиться до будь-якої термінології – визначеності та конкретності змісту. Незважаючи на це, виходячи з опрацьованих нами літературних джерел, виділимо характерні ознаки таких форм консолідації банків:

– по-перше, злиття і поглинання є явищами однорідними, тому на практиці і в літературі це виражається в тому, що вони позначаються іноді єдиним подвійним терміном, словосполученням - «злиття і поглинання». Іноді терміни «злиття» і «поглинання» використовуються як взаємозамінні, а в деяких випадках для позначення кваліфікованих видів злиттів і поглинань вводяться терміни «консолідація» і «захоплення», але при цьому не конкретизується в достатній мірі їхня визначеність;

- по-друге, злиття і поглинання - це явища, ймовірно, що не тотожні;
- по-третє, і злиття, і поглинання - це форми об'єднання компаній, що в більшій мірі характеризує процес, а не стан. При злитті і при поглинанні відбувається об'єднання компаній як юридичних осіб або об'єднання контролю над однією або кількома компаніями чи їхніми активами;
- по-четверте, об'єднання компаній може досягатися різними правовими засобами, зокрема, шляхом реорганізації, придбання акцій (часток), а також більшої частини майна компанії, оскільки ніяких вимог стосовно юридичної форми здійснення таких процесів не вказано;
- по-п'яте, в злиттях і поглинаннях беруть участь комерційні організації та їх акціонери (учасники), що впливає з юридичного трактування описуваних варіантів злиття і поглинання.

Отже, враховуючи вищевикладене, вважаємо за необхідне подати власне трактування сутності форм консолідації банків. Під *злиттям банків* ми пропонуємо розуміти інтеграцію двох або більше банків на рівних умовах і за добровільної згоди керівництва кожного з банків об'єднати активи та продовжувати діяльність як нова юридична особа, або в складі нині існуючого банку з метою розширення сфери діяльності, досягнення конкурентних переваг, збільшення ринкової вартості банку та отримання синергетичного ефекту. Для злиття банків притаманні такі ознаки: завжди відбувається об'єднання банків; може відбуватися припинення діяльності одного з банків-учасників і створення нового банку. Таким чином, при злитті відбувається об'єднання банків, яке може здійснюватися, зокрема, у формі придбання акцій (часток у статутному капіталі) або основного майна банку.

Під *поглинанням банків* ми розуміємо інтеграцію двох або більше банків на основі встановлення абсолютного контролю банку-покупця над іншими банками внаслідок повного або часткового права власності на їх активи або купівлі контрольного пакету акцій із метою розширення сфери впливу та господарської влади банку, досягнення конкурентних переваг, збільшення його ринкової вартості та досягнення синергетичного ефекту. При цьому рівень корпоративного контролю визначається абсолютним відсотком акцій компанії відповідно до чинного законодавства. Це визначає можливість поглинаючого банку одержувати право абсолютного контролю над поглинутим банком, або право часткового контролю над ним через участь у його складі директорів. Характерними ознаками поглинання банків є придбання значної кількості акцій або більшої частини майна одного банку іншим банком.

Приєднання банків являє собою процес придбання банківських активів на певних умовах. При приєднанні банків може бути куплена частина банківських активів, але частіше купується банк загалом. По суті приєднання є однією з форм поглинання банків, що відповідає терміну «поглинання» у зарубіжній практиці банківського бізнесу.

Залежно від мотивів і цілей банків-учасників злиття, приєднання і поглинання можуть набувати дружнього чи ворожого характеру, що буде тоді ідентифікуватися як захоплення. Нерозривну дефініцію «*злиття і поглинання банків*» доцільно використовувати для розкриття сутності процесів, що відбуваються на банківському ринку злиттів і поглинань, формування ознак, особливостей і характеристик його розвитку, як еквівалент поняттю злиття і поглинання (Merger and Acquisitions) у зарубіжній літературі.

7. Перспективи подальшого розвитку дослідження

Враховуючи окреслені форми консолідації банків, подальшого дослідження потребують практичні аспекти здійснення злиття, поглинання, об'єднання банків із врахуванням особливостей функціонування вітчизняних банків в умовах воєнного стану України.

8. Висновки

Узагальнюючи вищевикладене відмітимо, що сутність злиттів і поглинань як форм консолідації банків полягає в об'єднанні економічного потенціалу та контролю щодо банків (придбання акцій банку можна розглядати як спосіб набуття опосередкованого контролю за його активами). Слід відзначити, що корпоративний контроль не вичерпується лише концентрацією акцій (часток участі) в руках одного або декількох акціонерів або учасників (банків) даних угод. Контроль за діяльністю банку має значно ширше тлумачення – це можливість визначати стратегію розвитку, політику банку, здійснювати вибір довгострокових цілей і програм, мати вирішальний вплив при їх запровадженні банком. Відтак, операції злиття і поглинання банків передбачають придбання, передачу і, як результат, - об'єднання корпоративного контролю щодо двох або більше банків. При цьому об'єднання корпоративного контролю стає можливим при консолідації банків у формі злиття або приєднання, придбання пакетів акцій або часток у статутному капіталі, а також більшої частини майна банку. Як бачимо, термін «злиття і поглинання» стосовно банків є збірним, оскільки включає в себе не лише окремих угод або юридично значимих дій щодо злиття, приєднання чи поглинання банків, а й набуття корпоративного контролю.

Список літератури:

- 1) Загородній А.Г. Банківська справа: термінологічний словник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. 508 с.
- 2) Енциклопедія для банкіра: у 2-х т. Т. 2: (практична термінологія) / Нац. Банк України, Ун-т банк. справи; за заг. ред. Т. С. Смовженко, Р. А. Слав'юка. К. : УБС НБУ, 2013. 547 с.
- 3) Brealey R., Myers S. Principles of Corporate Finance. 6th Edition, McGraw- Hill / Irwin, Boston. 2000.
- 4) Patrick A. Gaughan Mergers, Acquisitions, and Corporate Restructurings 5th Edition. Wiley. 2017. 672 p.
- 5) A. Reed Lazhu. The Art of M&A, Sixth Edition: A Guide to Mergers, Acquisitions, and Divestments, 6th Edition. McGraw Hill. 2024. 1152p.
- 6) Steven M. Bragg. Mergers and Acquisitions: A Condensed Practitioner's Guide 1st Edition. Wiley. 2008.320p.
- 7) D. DePamphilis. Mergers, Acquisitions, and Other Restructuring Activities, Second Edition: An Integrated Approach to Process, Tools, Cases, and Solutions. 2nd Edition. Academic Press Advanced Finance. 2002. 774p.
- 8) Frank C. Evans, D. M. Bishop. Valuation of M&A: creation and development of private company equity. 1st Edition. Wiley Finance. 2001. 288p.
- 9) Frank C. Evans, Chris M. Mellen. Valuation for M&A: Building Value in Private Companies. John Wiley & Sons Inc. 2010. 383p.
- 10) Rose P. Bank Management & Financial Services (McGraw-Hill/Irwin Series in Finance, Insurance and Real Estate). 7th Ed. McGraw-Hill/Irwin. 2006.752p.
- 11) Van Horne James C. Fundamentals of financial management. 13th ed. Pearson Education. 2008. 744p.
- 12) Damodaran A. The Little Book of Valuation. How to Value a Company, Pick a Stock and Profit. John Wiley & Sons Limited. 2011. 256p.
- 13) Damodaran A. Narrative and Numbers: The Value of Stories in Business. Columbia Business School Publishing. Hardcover – Il lustrated. 2017. 296p.
- 14) Ніконова І. А., Шамгунов Р. Н. Стратегія та вартість комерційного банку. Альпіна Бізнес Букс. 2004. 304с.
- 15) Deans, G., Krueger, F., Seisel, S. To victory through merger: How to turn industry consolidation to your advantage. McGraw-Hill. 2003. 252p.

16) Mark N. Clemente and David S. Greenspan. *Winning at Mergers and Acquisitions: The Guide to Market-Focused Planning and Integration*. Wiley. John Wiley & Sons, LTD. 1998, 352p.

17) Benston G. J., Hunter W. C., Wall L. D. *Motivation for Bank Mergers and Acquisitions: Enhancing the Deposit Insurance Put Option Versus Earnings Diversification*. *Journal of Money, Credit and Banking*. Vol. XXVII. №3.1995. Aug. P. 777–787.

18) Мочерний С.В, Ларіна Я.С., Устенко О.А, Юрій С.І Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т. 1 / [За ред. С.В. Мочерного]. Львів: Світ, 2005. 848 с.

19) Енциклопедія Банківської справи України / Редкол.: В.С. Стельмах (голова) та ін. К.: Молодь, Ін Юре, 2001. 680 с.

20) Dennis J. Roberts. *Mergers & Acquisitions: An Insider's Guide to the Purchase and Sale of Middle Market Business Interests* 1st Edition. Wiley. 2009. 448p.

Theoretical aspects of the essence of forms of bank consolidation

Natalia Tkachuk

Department of Finance, Banking, Insurance and Stock Market, Khmelnytsky University of Management and Law named after Leonid Yuzkov, Khmelnytsky, Ukraine
ORCID 0000-0003-1947-7565

Abstract: The article considers theoretical aspects of the essence of the forms of bank consolidation. It is noted that the main forms of bank consolidation are mergers and acquisitions. Attention is focused on the ambiguous interpretation of the terms ‘mergers and acquisitions’ in the theory and practice of banking. A comparative analysis of the definitions of the concepts of ‘merger’ and ‘acquisition’ is carried out. The characteristic features and peculiarities of mergers and acquisitions of banks are allocated. The collective meaning of the term ‘mergers and acquisitions’ is studied, which is manifested not only in the conclusion of merger, acquisition or takeover of banks, but also in the acquisition of corporate control. The author presents her own interpretation of the essence of the forms of bank consolidation: mergers, acquisitions, and affiliations. It is noted that a merger involves a combination of banks, which may be carried out in the form of acquisition of shares or fixed assets of a bank. The author identifies the characteristic features of a bank merger: merger of banks, termination of activity of one of the participating banks and establishment of a new bank. It is found that bank takeover is the integration of two or more banks on the basis of establishing absolute control of the acquiring bank over other banks. The author identifies specific features of bank takeovers: acquisition of a significant number of shares or most of the property of one bank by another bank. It is emphasised that bank mergers are the process of acquiring bank assets or a bank as a whole under certain conditions. It is noted that the hostile nature of the motives and objectives of banks participating in mergers, acquisitions and takeovers can be identified as bank takeovers. The author argues that it is expedient to use the inseparable definition of ‘mergers and acquisitions of banks’ to reveal the essence of the processes taking place in the banking market of mergers and acquisitions and to form the signs, features and characteristics of its development, which should be considered as an equivalent to the concept of ‘mergers and acquisitions’ in foreign literature.

Keywords: banks, bank consolidation, bank mergers, bank acquisitions, bank mergers, bank consolidations, bank takeovers.